

III.

Dr. Wenzel Gusztáv,

kir. tanácsos a jogtörténet, magyar magánjog és bányajog ny. r. tanára,
és a jog- és államtudományi kar új dékánjának,

a hivatalába lépő nagyságos Rectorhoz intézett üdvözlő beszéde;

Nagyságos egyetemi Rector úr!

Az egyetemi életnek egyik legszebb tisztét teljesítem, midőn anyaintézetünk testületi alapszervezésénél fogva, és annak nevében, mint a jog- és államtudományi kar e. i. dékánja, ma Nagyságodat a m. k. egyetem 1869/70-ki tanévre választott Nagyságos Rectorának hirdetem, bemutatom és ezen díszes egyetemi hivatalba ünnepélyesen beiktatom.

Az európai és európaiilag civilisált világ egyetemeinek korunk kívánalmai szerint nem kevesebbé, mint az emberiség kulturai történetében, magasztos feladata és rendeltetése van. Mert ezek századunk szellemi emelkedettségének nemcsak kiindulási, hanem súlypontját is képezik, s ha kezdve Chilitől és Melbourne-től Upsala, Helsingfors és Kazan-ig a jelenleg fennálló egyetemek hosszú sorozatán végig tekintünk, a

mint azok a szellemi testvériség köteléke által egy egészszé összefüzetnek, mely az emberiség tudományos solidaritásának alapja és főbiztosítóka: fel fogjuk ismerni bennök korunk haladásának azon tényezőjét is, mely nemcsak az egyesek szellemi miveltségét közvetíti, de az egész nemzedékre is világot s erkölcsi és anyagi áldást áraszt. Főiskolák azok a szónak legnemesebb értelmében; melyek az oktatást nemcsak a tudomány mai színvonalára emelik, s általános és rendszeres formákba öltöztetik; hanem tanulóiknak erkölcsi és társadalmi jellemét is az egyetemi szabadság és becsületérzésnek alapján kiképezni vannak hivatva. Az egyetemek ezen hasznát és jelentőségét szem előtt tartva, csodálhatjuk-e, hogy azok az uralkodók és kormányok által kezdetől fogva különösen pártfogaltattak és mindennemű kedvezményekben részesítettettek? hogy azon privilegiumok, melyeket az egyetemek minden europai államban a pápáktól, a császároktól, királyoktól és más egyházi és világi fejedelmektől nyertek, Europa kulturai történetének mindannyi fényes lapját képezik? hogy a bolognai, párizsi, salerno, paduai, orleansi, montpellieri, salamancai, nápolyi, prágai, bécsi, pécsi, ó-budai, krakoi, leydeni, göttingai, berlini, müncheni, heidelbergi stb. egyetemek mindig a civilisált világ mivelődési eredményei legfontosabb tényezőinek tekintettek? S úgy szintén csodálhatjuk-e azt is, hogy azon férfiak, kik az egyetemeknek élén álltak, mindennemű kitüntetésekkel ruháztattak fel? hogy névszerint az egyetemi rectorok az egyes europai államok dignitariusai közt előkelő helyt nyertek?

Ne mondja senki, hogy ezek egy eltűnt világnak

állapotai és viszonyai voltak, s hogy korunknak új szükségletei vannak, melyeknek irányában az egyetemek már csak alárendelt jelentőséggel bírnak. Azt, hogy korunknak új szükségletei vannak, nem tagadom ugyan, s beismerem azt is, hogy a régibb, a középkor szelleme által átlengett egyetemi alkotás ezen szükségleteknek már nem képes eleget tenni. De azért az emberiség szellemi fejlődésével az egyetemek is átalakultak, rendeltetésöknek lényege pedig az alkotás teljes átváltoztatása mellett az új conjuncturák közt is megmaradt. Számptalan és előre ki nem számítható ma azon ezer meg ezer út, melyeken a tudomány halad; s a mennyiben a tudomány haladása közvetlenül az emberi szellem működésének eredménye, az emberi szellemnek vele született szabadságánál fogva pedig egyesekben is, kik egészen magukra hagyattak, lángeszű tehetségek ébredhetnek: csakugyan a dolog természetében is fekszik, hogy a tudomány az egyetemeken, sőt másnemű tudományos intézeteken (milyenek az akadémiák, tudományos társulatok stb.) kívül is nevezetesen gyarapodhatik. De ámbár tény, hogy ezen tudományos intézeteken kívül is, sőt nem is tudományos combinatiók, hanem a véletlennek folytán is, nem tudósok, hanem egészen közönséges emberek p. o. pásztorok, gépészsegédek, bányamunkások stb. által történtek már nem egyszer a legfontosabb találmányok vagy felfedezések; másrésről nem kevesebb igaz az is, hogy ilyenemű felfedezések és lelemények csak rendszeres tudományos combinatióknak közvetítése mellett nyerték azután valódi jelentőségüket, s lettek ehhez képest hasznosíthatók. Ebben pedig a főérdem az új kor kívánalmait szerint alakí-

tott egyetemeket illeti; melyek azóta, hogy egyrésztől az u. n. artisták vagyis a „trivium“ és „quadrivium“ növendékeinek kikebleztetése és középiskolák vagyis u. n. gymnasiumokká alakítása által a tudományok felsőbb szakaira szorítkoznak; másrésztől czélszerűbb elrendezés által a gyakorlati élet irányában helyesebb positiót elfoglaltak s ennek folytán az újabb társadalomnak is fontos szerves alkatelmeivé lettek. Oly tanintézetek azok mai rendeltetésök szerint, hol a felsőbb tudományok egésze összpontosítva ezeknek mai álláspontjához képest adatik elő, s hol tanároknak lenni csak oly tudományos férfiak hivatottak, kik nemcsak tanítani, hanem szaktudományaikat méltó módon képviselni is képesek, kik tehát nem csak tanárok, hanem „professor“-ok is („qui scientiam suae vocationis profitentur“.) Az egyetemeknek ezen ujjaalakulása az egyes államok és országok politikai és társadalmi állapotaihoz képest az egyetemi életben is különféle jelenségeket eredményezett, melyek az eredeti általános egyformaság helyett sok particularis nemzeti sajátságot tüntetnek fel. De mindez az egyetemi rectorok régi tekintélyes állását nemcsak nem csökkentette, hanem inkább emelte és fényesebbé tette. Szabadjon e tekintethen csak Franciaország, Anglia és a német államok példájára hivatkoznom. Nincs állam, hol az egyetemi élet oly mély változást tapasztalt volna, mint Franciaország; s dacára ennek azt látjuk, hogy ott a mostani egyetemek a régieknek fényét és diszét mégis megtartották, s hogy a francia társadalomnak teljes átídomítása után is p. o. a párisi egyetem vagyis az u. n. Sorbonne, s az I. Ferencz király által a tetszésében nem részesült

egyetemek hatása és befolyásának ellensúlyozása végett alapított „College Royal“ vagyis a mai „College de France“ közti határozott ellentét jelenleg is fennáll. Angliában tagadhatlan, hogy a két régi, t. i. az oxfordi és cambridge-i egyetem tudomány dolgában a kor kívánalmaihoz képest szembeszökőleg hátramaradtak; de mellőzve azt, hogy azok jelenleg is bizonyos önálló tudományos jelemmel bírnak, melynél fogva az előbbi a tudományos conservatismus, az utóbbi pedig a tudományos haladás támaszának és képviselőjének tekintetik: mindkettőnek testületi szervezése olyannyira összefort az ottani társadalmi viszonyokkal, hogy a rectorágra elválasztatást az állam és a társadalom legelső férfiai is előkelő kitüntetésnek tekintik, s hogy a londoni egyetem, mely újabb időben a reform barátjai által a tudomány hatályosabb mivelése végett alapított, s mely erre nézve az előbbi kettőnél sokkal magasabban áll, tekintély dolgában a gyakorlati tapintatuknál fogva annyira magasztalt angolok közvéleményében azért amazokkal semmikép meg nem mérkőzhetik. A német egyetemeiket illetőleg elég legyen röviden felemlítenem, hogy Poroszországban, melynek egyetemei különös gondnal ápoltatnak és az állam bőkezű pártolásában részesülnek, az egyetemi rectorok e hivataloskodásuknak ideje alatt hercegi ranggal és jogosítványokkal bírnak; hogy hasonló kitüntetéssel bír Szászországban a lipcei egyetem rectora is; hogy több kisebb német államban maguk az uralkodók viselik az ottani egyetemek rectori czimét, s a rectori teendőkre nézve magukat az egyetemi testülektől választott, és fontos jogokkal felruházott prorektorok által helyettesíttetik.

stb. stb. Ezek nem valamely lejárt időszaknak csupán reminiscentiai; hanem oly jelenségek, melyekre azon nemzeteknél találunk, melyek korunk felfogása szerint az európai civilisációnak terén az első helyt birják.

Anyaintézetünk a külföld egyetemeinek ezen fényes kitüntetései irányában csak szerény helyt foglal el ugyan; nem szabad azonban tekinteten kívül hagynunk, hogy nálunk az egyetemi életnek előzményei mi szerencsétlenek voltak, s hogy az mi kedvezőtlen külső conjuncturák közt vergődhetett csak ujabb időben némi jelentőségre. Bizonyos örömmel tekinthetünk vissza a veszprémi, pécsi, ó-budai, pozsonyi és budai régibb magyar egyetemeknek félreismerhetlenül igen jótékony befolyására hazánk egykori kulturai állapotaira. De a XVI. és XVII. századi török uralom és országos viszályok ezen egyetemeknek még utóhatását is semmivé tették, sőt hazánkat a szellemi sötétség árnyaival borították el; miglen tulajdonkép csak a nagy Mária Teréziának reformjai, melyek a XVII. században elég gyöngye alapon keletkezett anyaintézetünket az előbbi egyoldaluságnak szűk korlátai közül felszabadították s emelték fel a tudományosság magasabb polczára, — lettek ismét egy új szebb aerának kezdete. Különben hazánk közviszonyai alakulásának az volt egyik következtése, hogy egyetemünk területi állására sokkal kevesebb figyelem fordított, mint tudományos munkásságára. Mária Terézia privilegiuma által fel voltunk ugyan ruházva az európai egyetemek általános jogosítványaival, s amennyiben egyzersmind az egykori ó-budai egyetem jelvényeit nyertük, köztünk és hazánk régibb egyetemei közt a folytonossági összeköttetés is helyre állíttatott. De mivel

ezen testületi jogosítványaink részletes és gyakorlati kifejtése és érvényesítése végett nem igen történt hatályos intézkedés: ez elvégre az egyetem tudományos munkásságára is hátráltatólag hatott. Nem lehet itt feladatomban, egyetemünk 1815. ótai hanyatlását fejtegetni, mely annál érezhetőbbnek mutatkozott, mivel éppen ezen időtől fogva kezdődött egész Európában a tudományok újabb felvirágzása és haladása. Egyes lelkes tanáraink nevezetes anyagi áldozattal is a korral haladni igyekeztek ugyan; ez azonban — mivel igyekezetök elszigetelve maradt, különösen pedig mivel segédintézeteink, s névszerint könyvtárunk és tudományos gyűjteményeink elhanyagolva voltak — emlékek iránti tiszteletünket emeli ugyan, de annál sajnosabb színben tünteti fel az egésznek hátramaradását. Végre az 1848. 19. tcz. megadta az egyetemnek az oktatási és tanulási szabadságot; s miután ennek folytán testületi önállósága is biztosabban lőn megállapítva; 1859/60. óta a rector és dékánok szabad választása ismét visszaállíttatott, s a magas kormánytól is bizton lehet reményleni, hogy az egyetem érdekeit és tudományos működését pártfogásában, gondoskodásában és támogatásában fogja részesíteni.

Ezekhez képest a dolog természetében fekszik, hogy egyetemünk legközelebbi jövőjéhez, s az általa kifejtendő tudományos munkássághoz nagy remények vannak kötve; de éppen azért felette fontos az intézetünknek élén álló rectoroknak feladata és hivatása. Midőn választóink a most beálló tanévre Nagyságodat választották rectorunknak; teljes bizalommal voltak az iránt, hogy Nagyságodban, kinek kitünő erkölcsi és szellemi tehetségei, feddhetlen férfias jelleme,

ritka tudományos műveltsége, szóval szívének és értelmének legjelesebb tulajdonai iránt mindnyájan már régóta a leghatártalanabb tisztelettel viseltetünk, oly vezetőt nyerünk, ki egyetemünknek jogait és szabadságait erélyesen védeni és érvényesíteni; testületünknek és minden ahhoz tartozóknak jogos érdekeiről mély belátása és körültekintségéhez képest gondoskodni; mindnyájunk tudományos munkásságának támogatására különös figyelmet és gondot fordítani, s mit sem fog elmulasztani, mi által anyaintézetünk működése, rendeltetéséhez képest a haza és a nemzet javára emelhető és hasznosítható. S szabadjon itt őszintén kijelentenem, hogy Nagyságodnak egész multja, hosszas tanári hivataloskodása alatti tapasztalásai, több évi jeles dékani működése, s azon számos érdemei, melyek által eddigi pályáján mindig feltűnt, e bizalmat tökéletesen indokolják. Fris és kedves emlékezetemben van még, midőn 35 évvel ez előtt Nagyságoddal ezen egyetem falai közt először találkoztam. Nagyságod akkor épen a bölcsészeti tanosztályt fejezte be, s (az akkori szójárás szerint) mint „absolutus philosoph“ a nyilvános vitatkozás alkalmával, melynek én mint fiatal doctor és oppugnans voltam tanúja és részese, tanulmányainak és előmenetelének fényes bizonyosságát adta. Az azután 1839. hasonló jeles eredménnyel bevégzett jogi tanulmányai után mint segéd-fogalmazó állt királyi szolgálatban az akkori m. k. udv. kamaránál, s ezen idő alatt 1840-ben a jog- és államtudományi karnál a doctori fokozatot nyerte. Így elméletileg nem kevesebb mint gyakorlatilag kellőleg előkészítve, 1845. tanári pályáját a győri k. jogakadémián, mint a statistika és a bányajog rendes tanára

kezdte meg; mely minőségben 1850-ig Győrött, 1850—1854-ig pedig a pozsonyi k. jogakadémián működött; míg 1854 Nagyságodat mint a statistika rendes tanárát nemcsak körünkbe nyertük, hanem ezen időtől fogva mint kitünő tanárt, mint számos előkelő tudományos munka szerzőjét, s mint kedves tagtársunkat szeretve tiszteljük is. Nagyságod érdemeinek csak méltó elismerése volt, midőn a m. t. akadémia által 1857. levelező, és 1867. rendes tagnak választatott. S úgy szintén egyetemünk különös elismerését nyerte ki Nagyságod, midőn 186 $\frac{1}{2}$ a jog- és államtudományi kar dékánjának választatván, ezen egyetemi tisztséget 3 évig nehéz körülmények közt legjobb eredménnyel viselte, sőt dékáni idejét a jogtanulók segélyegyletének akkor Nagyságod tanácsa és befolyása mellett történt alapítása által nevezetessé tette. A legközelebb lejárt tanévben Nagyságod a kir. tanácsosi czímmel is volt kitüntetve. Tulajdonképi hivatásos tantárgya a statistika lévén, Nagyságod ennél fogva az államtudományi tanárok sorát diszíti; de a mennyiben 1841. az ügyvédi okmányt kiérdemelte; később Győrött és Pozsonyban a bányajogot tanította, s ujabban főtantárgya mellett a kánoni jogot nemcsak tanítja, de mint író jeles munkáinak egyike által irodalmilag is mivelte, a jogtudományi tanárok közé is számítandó; a mihez képest Nagyságodban a jog- és államtudományi kar mindkét alkatelemét egyesítve látjuk.

S ezeknek folytán, miután Nagyságod mint a statistika rendes tanára köztünk oly tudományt képvisel, melyet méltán a politikai és társadalmi haladás tudományának lehet nevezni, nézetem szerint, a tudományos haladásnak lobogója is, mely egyetemünknek

legközelebbi feladatát jellemzi, kiválólág Nagyságod kezébe illik. Midőn tehát Nagyságodat mint egyetemünknek új rectorát üdvözlöm, s intézetünket és annak minden tagjait gondoskodásába és kegyességébe ajánlom: engedje meg, hogy Nagyságodat kérjem és felszólítsam: Vezessen minket bizton a valódi tudományos haladás ösvényén; lelkesítsen szóval és tettel, hogy ezen úton egyetemünknek a mivelt külföldön lévő más testvérintézeteink közt méltó helyt kivívhasunk; s legyen egyszersmind azon is, hogy ha egyetemünk így magasabb polczra emelkedni fog, ez házánkra nemcsak a szellemi miveltség világosságát árasztja, és anyagi javára szolgáljon, hanem nemzetünk erkölcsi érdekeinek előmozdítására is hatályos momentum legyen.

Éljen új Nagyságos Rectorunk doctor Konek Sándor.